

Külön mellékletek: a „Döntvények gyűjteménye”, az „Igasságügyi rendelekek tára” és az „Igasságügyi törvények anyaggyűjteménye”.

A kéziratok a szerkesztőséghez, a megrendelések és reclamációk a kiadóhivatalhoz intézendők.

Szerkesztőség: Nagy korona-utca 14. sz.

Kiadóhivatal: IV. barátok-tere 3. sz.

MAGYAR

THEMIS

A MAGYAR JOGÁSZGYŰLÉS NAPILAPJA.

MEGJELEN MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN, A MAGYAR JOGÁSZGYŰLÉS TARTAMA ALATT NAPONKINT.

Előfizetési árak

(helyben háshoz hordással, vagy vidékre bérmentes szétküldéssel)

a „Magyar Themis”, a „Döntvények gyűjteménye” és az „Igasságügyi rendelekek tára” című mellékletekkel együttesen: egész évre 10 forint, félre 5 forint, negyedévre 2 forint 50 kr.

Az előfizetési pénzek bérmentesen, vidékre legelőszörben postai utalvány útján küldendők.

Felelős szerkesztő: Dr. Fayer László.

Kiadó: az „Athenaeum” részvénytársaság.

TARTALOM: Uzsora-rendszabályok. Dr. Nagy Ferencz budapesti egyetemi magántanártól. — A fegyenczek munkáltatásáról. Dr. Schick Sándor ügyvédől. — Mennyiben tekinthetők az oly részvénytársaság ügyletei, melynél a vállalat tárgyát nem kereskedelmi üzlet képezi, kereskedelmi ügyletnek? Dr. Nagy Dezsőtől. — Jogirodalom. (Das Recht des Commissionshandels. Irta Dr. Grünhut rend. nyilv. jogtanár a bécsi egyetemen). Dr. Barna Ignácztól. — A negyedik osztrák ügyvédgyűlés határozatai. — Különfélék. — Legközelebbi csődbejelentési határidők. — Kivonat a „Budapesti Közlöny”-ből. (Csődök. — Csődmegszüntetések. — Pályázatok. — Igénykereseti felhívások). — Külön melléklet: Az 1878. évi „Rendelekek tára”-nak egy íve.

Uzsora-rendszabályok.

I.

Az 1868. évi XXXI. t.-cz. által nálunk is eltöröltettek azon korlátok, melyeket régebbi törvények a kamatvétel tekintetében felállítottak. Hatályon kívül helyeztetett nevezetesen az 1802. évi XXI. t.-cz., melynek értelmében 6%-nál többet venni uszorkodási büntetés, vagyis a tőkepénz elvesztése alatt tiltatott, s mely bűnvádi kereset alá vonni rendelte azokat, kik maguknak többet köteleztettek, mint a mennyit adtak. Részben, t. i. a kereskedőkre nézve, ezen tilalmak már az 1840. évi XVI. t.-cz. által döntettek meg; teljes eltörlésük azonban csak 1868-ban következett be.

Az uszoratilalmak eltörlését hosszabb agítáció nem előzte volt meg. A sajtó meglehetősen közönnnyel tárgyalta a kérdést, s a törvényhozás is a lehető legnagyobb gyorsasággal sikamlott át rajta. A kérdés jóformán nem is volt kérdés. Mindenki úgy volt meggyőződve, hogy az uszoratilalmak elavult intézmény, melynek eltörlését anyagi fejlődésünk érdeke parancsolóan követeli. A tőke felszabeditása volt a jelszó, s ellenérvek elnémitására elégséges volt arra utalni, hogy nekünk a külföld mögött hátra maradni nem szabad. A gazdaságilag alacsony fokán álló Spanyolországban már 1837-ben, Angliában 1847-ben, Olaszországban 1857-ben, Belgiumban 1865-ben, Németországban 1867-ben, Ausztriában 1868-ban szűntek meg a kamatvétel korlátozásai. Nyugat-Európa ezen példáját Magyarországnak is kellett követnie. A francziák ugyan gazdasági viszonyaik magas fejlettsége daczára nem voltak hajlandók az uszoratilalmakat eltörlölni, s egy 1864.5-ben e tárgyban tartott enquête sem volt képes a francia kormányt ily lépésre indítani. Angliában is csak fokozatosan dőltek meg a kamatvétel korlátai. De ezen tények elől a mi doktrínár szabadelvű közvéleményünk teljesen elzárkózott.

Pedig hogy mennyire indokolt lett volna az uszoratilalmak eltörlésének kérdését behatóbb tanulmány tárgyává tenni s a legnagyobb óvatossággal eljárni, mutatja legjobban azon körülmény, hogy tíz évi időköz sem kellett hozzá, miszerint a kamatvételt ismét korlátozás alá vegyük. A kamatvétel szabadsága csakhamar veszélyesnek bizonyult; a helyett, hogy a szabad verseny a kamatlábat lezorította volna, éppen ellenkezőleg az következett be, hogy az uszora mindinkább elterjedvén, a legnagyobb pusztításokat vitte véghez. Ez annyival inkább lehetséges volt, mert hisz a törvény, a bíró egyenesen oltalom alá vette azokat, kik a népet kifosztották. Uzsora a tilalmak idejében is létezett, valamint létezni fog mindig és mindenütt, bárminő rendszabályok is alkottassanak: de a tilalmak folytán az uszora legalább került a nap fényét, elrejtőzött s éppen azért kevésbé volt veszedelmes. Az uszoras nemcsak hogy a törvény oltalmában nem részesült, de egyenesen megbüntettetett; míg a tilalmak eltörlése folytán nemcsak a büntetés esett el, de az uszora-fondorlatok még legális jelleget is nyertek. Természetes következménye ennek az uszorasok mind szemtele-

nebb, mind kérlelhetetlenebb fellépése volt, s közgazdasági viszonyaink roszabbra fordulása, politikai és erkölcsi viszonyaink korcsosulása humánus törekvéseiket, melyek a nemesi diplomához méltó jogezimet képeztek, még tetemesen előmozdította. A panaszok és jalkiáltások mindinkább szaporodtak, s végre a törvényhozás felismervén, mily nagy hibát követett el, midőn az uszora-tilalmakat pur et simple eltörlölte, indittatva érezte magát az 1877. évi VIII. t.-cz. által újabb uszora-rendszabályok felállítására.

Az objektív szemléllő előtt mindenestre igen tanulságos jelenség, hogy a kamatvétel szabadságát, az uszora-tilalmak eltörlését rendszerint még mindenütt a kamatvétel korlátozása, újabb uszora-tilalmak felállítása követte. Hazánk példája legkevésbé sem áll elszigetelten. Hasonló példát már a rómaiak törvényhozása nyújt. Eleinte a rómaiak teljesen a szerződési szabadság elvének hódoltak. A kamatvétel semmi korlátozás alá nem esett. E szabadság következménye azonban egy kiterjedt uszora volt, mely a népet a legnagyobb nyomorba ejtette, s mely végre arra vezetett, hogy a plebejusok a várost elhagyták s az aventini hegyre költöztek. A patriciusok kénytelenek voltak engedményeket tenni; felállítottak a tribunatus intézménye és a tizenkét-táblás törvény, mely utóbbi Tacitus tanúsága szerint egyéb, a patriciusok zsarolásai ellen irányzott garantiák mellett egy kamatmaximumot is tartalmazott, melynek túllépése a lopással azonos mérvben sujtott. Később a kamatvétel még nagyobb megszorítások alá vétetett, sőt egy időben teljesen megtiltatott, míg végre a köztársaság vége felé egy állandóbb jogállapot létesült s ezentúl a római birodalomban a kamatmaximum elve mindig épségben fentartott egyetlen egy speciális kivétellel, t. i. a hajókölesön (pecunia trajecticia, foenus nauticum) tekintetében, melynél a kamatvétel teljesen szabad volt; azonban Justinian ennél is kamatmaximumot állapított meg, bár magasabbat (12%) mint egyéb kölesönöknél.

Eltekintve a rómaiaktól, az újabb korból számos esettel találkozunk, midőn az uszora-tilalmak eltörlöttvén, rövid idő múlva ismét visszaállítottak. Itt van mindjárt Ausztria, hol II. József császár 1787. január 29-én szüntette meg, nem ugyan teljesen, de legalább annyiban az uszora-tilalmakat, a mennyiben a fenállott uszora-büntetéseket törölte el. Alig hogy ez történt, az uszora mind nagyobb mérveket öltött, s József császár már 1788. december 20-án volt kénytelen az igazságügyminiszteriumot újabb rendszabályok javaslatba hozására felhívni. A miniszterium nem tudott jobbat javasolni, mint az uszora-büntetések helyreállítását, s jöllehet ez eleinte perhorrescáltatott, idővel az uszora további terjedése folytán mégis arra került a dolog. 1803. december 2-án az uszora-büntetések teljesen visszaállítottak s épségben maradtak egészen a legújabb időkig, t. i. 1868-ig a midőn az uszora-tilalmak ismét s ezuttal teljesen eltörlöttek. Ezuttal is azonban csakhamar reakció következett be. Az uszora elleni panaszok hangosabban emeltettek mint va-

laha, különösen Galicziában és Bukovinában, s végre az osztrák kormány a galicziai tartománygyűlés ismételt javaslatára kénytelen volt 1877-ben egy törvényjavaslattal fellépni, melyben kamatmaximum ugyan nem állapított meg, mely azonban annál keményebb büntetéseket szabott az uszorosok fondorlataira. A javaslat törvényerőre is emelkedett, érvénye azonban csak Galicziára és Bukovinára terjed ki. Legujabban azonban mindinkább előtérbe lép a követelmény, ezen törvényt egész Ausztriára kiterjeszteni, sőt egyéb rendszabályokkal, nevezetesen a váltóképeség megszorításával is kiegészíteni. Utóbbi intézkedés a birodalmi tanács által is javaslatba hozott s élénk emlékezetünkben áll még azon nagy figyelmet keltett enunciatió, melyet e tárgyban 1877. június 27-én Schmerling tartott, s melynek folytán az urak háza indíttatva érezte magát egy a váltóképeség megszorítására vonatkozó határozati javaslatot hozni.

Ausztria példájához hasonló tanácságos példát nyújt nekünk Franciaország. Az 1789. október 3-án kelt törvény, mely szerint a szerződési kamatok 5 százalékot túl nem léphetnek, egy 1793. április 11-én hozott törvény által, ha nem is formailag, de mégis tényleg hatályon kívül helyeztetett, a mennyiben ugyanis ezen törvény a pénz közönséges árunak deklarálta, a mi azonosnak tekintett a kamatvétel teljes szabadságával. Ez intézkedés következményei nem maradtak ki; az uszora szintén mind nagyobb mérveket öltött, s jöllehet a Code Napoléon szerkesztése alkalmával még nem tartottat szükségesnek a kamatvétel szabadságát megszorítani, 1807-ben mégis behozott a kamatmaximum (5%, illetve kereskedelmi ügyleknél 6%) s azonfelül az iparszerű uszora pénz-ill. fogságbüntetéssel sújtott. Ez intézkedések érvényben maradtak a legujabb időkig, sőt egy 1850. december 19-én kelt törvény által még tetemesen fokoztattak. Az ellenkező törekvések mind ez ideig célhoz nem tudtak vezetni.

Még számos más hasonló példát idézhetnénk. Legyen azonban elég még csak Németországra utalni, hol a kamattilalmak az 1867. november 14-én kelt északnémet-szövetségi törvény által töröltettek el, mely később egész Németországra terjesztették ki, kivételével azonban Elsass-Lotharingiának, hol a francia uszoratilalmak még ma is érvényben állanak. Az 1867-ki törvény még mindig hatályban van, azonban napjai úgy látszik meg vannak számlálva. 1879. március 31-én a német birodalmi gyűlés napirendjén két az uszora megbüntetésére és elnyomására célzó határozati javaslat állt s ezen javaslatok egyhangulag egy 21 tagból álló bizottsághoz utasítottak. Meg vagyunk győződve, hogy ezen ténnyel nem sokára egy törvényjavaslat fogja követni, sőt mint halljuk a német kormány az erre vonatkozó előkészületeket már megtegte.

Látjuk tehát, hogy a mint kiemeltük, az uszoratilalmak eltörlését követő reakcióval Magyarországon kívül majdnem mindenütt találkozunk. E történeti tény már magábanvéve is fontos argumentumot szolgáltat az uszoratilalmak igazolására. Bármennyire hajlandók legyünk is a szabad verseny, a szerződésszabadság s más hangzatos jelszavak helyességét elismerni, bármennyire megengedjük azt is, hogy kölcsönadó és kölcsönvevő közt a legkülönbözőbb viszonyok létezzenek, s hogy épen ezen különbségek folytán a kamatvétel korlátozásai igazságtalanságot involválnak: tény az, hogy még alig fordult elő eset, hogy az uszoratilalmak eltörlését fokozott uszora, a fokozott uszorát az uszoratilalmak visszaállítása ne követte volna.

Különbén a mi az uszoratörvényhozás körfutását illeti, ugye nálunk az 1877. évi VIII. t.-cz. által legkevésbé sincs befjezve. Az idézett törvény távol áll attól, hogy a régebbi uszoratilalmakat visszaállítsa. Büntetőjogi rendszabályok benne egyáltalában elő nem fordulnak s a kamatvétel szabadsága magánjogi korlátozásnak is csak annyiban van alávetve, a mennyiben 8 százalékot meghaladó kamatkikötés az állami jogsegélytől megfosztatik; sőt a váltókövetelések valamint bejegyzett kereskedőknek kölcsönös kereskedelmi ügyleteiből eredő követeléseik tekintetében a kamatvétel szabadsága korlátlanul fentartatik. A kamatkikötés érvényessége a törvény által nem tétetik függővé

attól, hogy az a megállapított maximumot meg ne haladja, a törvény a magasabb kamatkikötést nem sújtja semmiséggel, sőt ellenkezőleg az 5. §. világosan kimondja, hogy »az ezen törvényben megszabott mértéken felül kikötött és megfizetett kamatok visszafizetése nem követelhető«. Kamatot tehát tetszés szerinti magasságban az 1877. VIII. t.-cz. mellett is lehet, habár nem is közjegyzői okiratban kikötni, s ha az ilyen kikötés teljes civilis hatálylyal nem is bír, azaz keresetileg nem érvényesíthető, mégis mint természetes obligatio teljesen érvényes, úgy hogy tehát *condictio indebiti*-nek helye nincs.

A törvény tökéletlensége tehát szembeötlő. Ez nemcsak *lex imperfecta*, hanem hogy úgy mondjuk, *lex imperfectissima*. Legjobban tanúsítják ezt a gyakorlati eredmények, melyeket ezen törvény által elértünk. Egy alig két évi időköz, mióta t. i. a törvény hatályban van, magában véve ugyan nem igen enged biztos ítéletet mondani; mindazonáltal tapasztalt tény, hogy az uszora pusztításai e törvény hatálybalépte óta távolról sem csökkentek. Némi haszna a törvénynek kétségkívül volt. Ha egyebet nem, azt mindenesetre elértük vele, hogy az az valóban szegényítő állapot megszűnt, mely szerint az uszora egyenesen az állam védszármayai alá vétetett. De hogy ezen eredmény legkevésbé sem kielégítő, arról szóló tanúságot tesznek azon napról-napra hangosabb panaszok és jankálások, melyek az uszora romboló hatásainak folytonos terjedése miatt emeltek. Alig mulik el nap, hogy az uszora valamely újabb rémületes példájáról ne tudósíttatnánk. Egyesek mint egész néposztályok vagyoni existenciája van kockára téve s az uszorasok ijesztő hatalma annyira emelkedett, hogy már-már csak az öngyilkosság nyújt karmaikból menekvést.

Ily körülmények közt nem csoda, hogy az uszorakérdés ujabbban az elméket jóformán élénkebben foglalkoztatja, mint az 1877. évi törvény előtt, s hogy az uszora kalamitása a kormány úgy mint a törvényhozás figyelmét ismételve magára vonja. Lehetetlen elzárkóznunk a birtokukból kiűzöttek, a koldusbotra jutottak, a nyomorban és inségben fetrengők ezreinek jankálásai elől, s bármennyire szeretünk volna s szeretnők azt hinni, hogy az uszorakérdés a napirend tárgyát többé nem képezheti, mégis a segítség sokkal hangosabban követeltetik, hogysem a kérdés újabb napirendre tűzését ellenezhessük; hogy azon eszközökről ismételve ne gondolkozzunk, melyek a folyton terjedő uszora megszüntet, elfojtását eredményezhetik. Az 1877. VIII. t.-cz. azon orvosságot nem tartalmazza, mely az uszora kalamitását megszüntethetné — gondolkoznunk kell tehát hathatós szerekről, oly eszközökről, melyek a baj ellen gyökeres segítséget nyújtani képesek.

Dr. Nagy Ferencz,
pesti egyetemi magántanár.

A fegyenczek munkáltatásáról.

A kérdés nagyfontossága. Összefügg a fegyházsreform valamennyi társadalmi problémáival, a fegyházsrendszer kérdésével, a büntetés végrehajtásának részletkérdéseivel, épügy mint a büntetés végrehajtásának zárkóvót képező nagy humanitarius törekvésekkel, melyek villámhárítót akarnak emelni a társadalom kapuja felett a büntettek sürített felhőkből fenyegető villám pusztításai ellen, mindazon emberszerető törekvésekkel, melyek a fegyház falain kívül a szabadonbocsátott fegyenczek támogatására vonatkoznak. Hazánkban — fájdalom — paragon hever valamint a fegyházsreform mivelődési ügye egyáltalában, úgy annak ezen ága is. S az elhanyagolás posványt szül, melynek marasmusában rothadás gőzölg s a férgék egész serege hizlalkodik. E lap mult számában Réső-Ensel Sándor foglalkozik a czimben felvetett kérdéssel s örömmel olvastuk az e heti politikai lapokban, hogy a II. országos iparos gyűlés is a »fegyencz-ipar rendezése« kérdését felvette tárgyai közé. Ez utóbbi azonban egyoldalú érdekszempontból tárgyalván a kérdést, a fősúlyt azon káros versenyre helyezte, melyet a fegyenczeknek iparos munkával való foglalkoztatása a szabad iparal szemben támaszt. A közgazdasági árnyoldalak carriatur tulzásban festettek; az ügy sajátlagos természete teljesen figyelmen kívül hagyatott. De ezen országos gyűlés e kérdés